

COOL Symposium Na de mijnsluiting: industriële, maatschappelijke en culturele ontwikkelingen in Zuid-Limburg

Samenvattingen en informatie over de sprekers:

De ondergrondse erfenis van de mijnen

In de Mijnstreek ligt ondergronds een van de grootste industriegebieden van Nederland, onzichtbaar. Zo af en toe laat met verzakkingen deze ondergrond van zich horen. De erfenis van mijnkaarten, foto's, verhalen en films, biedt echter kansen. Het zichtbaar maken is toeristisch-economisch interessant, het Mijnwaterproject zorgt voor verwarming. Er is meer mogelijk. Studenten architectuur en landschap vinden het ondergrondse razend interessant om te visualiseren en laten zich inspireren om er ideeën uit te halen. Game ontwerpers zien in de tunnels en schachten prachtige mogelijkheden dit met gamificatie zichtbaar en beleefbaar te maken. Deze erfgoed-erfenis heeft een toegevoegde waarde voor de Mijnstreek.

Joep Orbons studeerde technische natuurkunde en archeologie. Hij werkt op het raakvlak van techniek en archeologie. Deze kennis combineert hij met zijn belangstelling voor ondergrondse mijnbouw om door computervisualisaties inzichtelijk te maken hoe mijnbouw werkt en wat voor geweldige prestatie mijnwerkers geleverd hebben.

Van zwart naar groen een nieuw begin: mijnsluiting, sanering en reconstructie

In deze bijdrage gaan we terug naar de periode 1975-1985. De mijnsluitingen waren toen achter de rug. 750 hectare voormalige mijnterreinen (gebouwen, Steenberg, slikvijvers) moesten een nieuwe bestemming krijgen. Er kwam ruimte voor industrie en handel, woningbouw, recreatie, infrastructuur en groen. De regio waar tot kort daarvoor de frisgewassen kleding aan de waslijn zwart kleurde bleek z'n "Fleuril" kleuren behouden. Parkstad Limburg kreeg meer en meer z'n groene accent. De opmaat voor de herrijzenis van de Phoenix uit z'n as.

Wil Houben begon als correspondent van 'De Limburger', als docent geschiedenis en staatsinrichting op het Grotius College en raadslid in Heerlen. Na negentien jaar raadslidmaatschap, waarvan ruim zeven jaar in de functie van wethouder, volgde een transfer naar woningcorporatie Wonen Zuid waar hij regiodirecteur was van Parkstad Limburg en Midden-Limburg. Daarna werd hij directeur over naar MKB-Limburg en gaf hij leiding aan de Kamer van Koophandel Limburg. Van 2014 tot 2024 was hij burgemeester van Voerendaal. Sinds juli 2025 is wethouder economie, arbeidsmarkt, financiën, sport en duurzaamheid van de gemeente Heerlen.

DAF in Born en de sluiting van de mijnen in Limburg

Op 27 juni 1967 opende DAF in Born een assemblagefabriek voor de productie van personenwagens. Het was anderhalf jaar nadat minister Den Uyl de sluiting van de mijnen aankondigde en een maand voordat de productie in de Staatsmijn Maurits werd stopgezet. De DAF-fabriek werd gepresenteerd als een project om grote aantallen ex-mijnwerkers een nieuwe baan te bieden. De overheid was DAF dankbaar dat het bedrijf zó snel, zóveel mijnwerkers een nieuwe toekomst kon en wilde geven. Vanuit het perspectief van een overheid die zich voor een geweldige uitdaging gesteld zag, was dit een fraai beeld en een vroeg succes. Maar strookte dat beeld wel met de werkelijkheid? Was het een succes? Hoe kunnen we de vestiging van DAF in Born duiden vanuit het perspectief van DAF zelf en in het bredere perspectief van de automobiellindustrie en de economische situatie van de jaren zestig?

Hans Veldman was bedrijfshistoricus en publiceerde boeken over Philips, de olie- en gaswinning op zee, de landbouw en de ziekenhuiszorg. Daarnaast bestuurde hij diepgaand de geschiedenis van DAF.

Verspeeld? Expertise van steenkool na de mijnsluiting

Industrieën zijn snel afgebroken, mijnschachten snel gevuld. Expertise en ervaring blijven stevast langer bestaan. Toen de mijnen in Zuid-Limburg nog steenkool wonnen, was daar heel wat expertise over steenkool aanwezig. Met het besluit geen steenkool naar boven te halen, rees ook de vraag wat te doen met dit menselijk kapitaal. Kon de bestaande expertise nog gebruikt worden? Of was het beter die af te schrijven, zoals ook het mijnbedrijf was afgeschreven? Tijdgenoten worstelden met dit probleem, omdat steenkool als energiedrager weer terugkwam in de nationale economie, nauwelijks nadat de laatste mijnzetel was gesloten. In mijn lezing wil ik iets zeggen over het afschrijven van oude kennis versus het redden van bestaande ervaring en over de inzet van expertise in nieuwe omstandigheden. De Steenkolenbank, het Geologisch Bureau, steenkolenvergassing ondergronds, was dit alles nostalgie? Was het een zegen dat de terugkeer van steenkolen in Limburg beperkt bleef tot Buggenum?

Ben Gales was verbonden aan de Rijksuniversiteit Groningen. Hij publiceerde over het Burgerlijk Armbestuur van Maastricht, over verzekering, maar ook over energie en het winnen van steenkool. In Studies over de sociaal-economische geschiedenis van Limburg van 2023 schreef hij een discussiebijdrage met als boodschap dat de mijnsluiting in Limburg geen energietransitie was. <https://shcl-jaarboek.nl/article/view/18469/20199>.

Van steenkool naar storytelling: mijnmusea in transitie

In de lezing zal worden ingegaan op de ontstaansgeschiedenis van de verschillende mijnmusea in de Euregio Maas/Rijn en op het Mijnmuseum in de Abdij Rolduc in het bijzonder. Ontwikkelingen vanaf de sluiting van de laatste mijn in 1974, de herstructurering ‘van zwart naar groen’ midden jaren ’80 van de vorige eeuw en specifieke partners en organisaties speelden allen een rol bij het ontstaan van dat Mijnmuseum. Verschillende van die ontwikkelingen hebben ook geleid tot de huidige opzet van het Discovery Museum in Kerkrade.

Ontwikkelingen in de maatschappij hebben invloed op het werk en rol van musea en meer specifiek op de rol die erfgoed hierbij speelt. In dit verhaal zal speciale aandacht worden besteed aan de veranderende rol van musea in een snel veranderende samenleving; aan kansen en bedreigingen. In mijn werk bij het Discovery Museum stonden de woorden van de Dr. Carl Sagan altijd centraal; ‘je moet het verleden kennen om het heden te begrijpen’ maar dan met de toevoeging ‘zodat je de toekomst kunt vormgeven’.

Gene Bertrand was tot vorig jaar inhoudelijk verantwoordelijke bij het Discovery Museum in Kerkrade. Hij was o.a. bestuurslid van de Vereniging van Industrie Musea in de Euregio Maas/Rijn en betrokken bij een groot aantal Euregionale en internationale museale samenwerkingsprojecten.

Succes en falen van de herstructurering

Mijnsluitingen en herstructurering van de voormalige mijnstreek verliepen in de periode 1965-1975 parallel. Al vóórdat Joop den Uyl op 17 december 1965 de eerste mijnsluiting bekend maakt, is besloten dat DAF een nieuwe fabriek sticht in Born. Twee maanden later maakt Laura & Vereeniging haar eerste investering in nieuwe werkgelegenheid bekend.

De toezegging van omvangrijke financiële steun aan de mijnondernemingen Willem-Sophia, Laura & Vereeniging en de Oranje-Nassaumijnen, speelde een grote rol in het verloop van het proces van afbouw van de kolenwinning en scheppen van nieuwe werkgelegenheid. Hoe dat proces verliep en welke factoren het succes en falen verklaren, is het onderwerp van de lezing.

Loek Kreukels studeerde sociaaleconomische geschiedenis aan de Rijksuniversiteit Utrecht. Hij promoveerde op een proefschrift over de sociale en economische geschiedenis van de Nederlandse steenkolenmijnbouw in de periode 1900-1940. Tot 1986 was hij hoofd van de afdeling Onderzoek van het Sociaal Historisch Centrum in Maastricht. Van 1993 tot 2017 werkte hij als zelfstandig ondernemer in het buitenland.

Hamer en moker in de Zuid-Limburgse sport

De opkomst van de belangstelling voor sport, zowel het beoefenen ervan als het ernaar kijken, valt in Zuid-Limburg vrijwel samen met die van de mijnindustrie. Het is dan ook niet vreemd dat er een verband tussen beide wordt vermoed. Is dit verband er inderdaad en zo ja, hoe zag dat eruit, waaruit bestond het? En wat gebeurde er met de deze verbinding toen de mijnen werden gesloten en zij werd verbroken? In een eerste verkenning probeer ik antwoord te geven op deze vragen. Daarbij richt ik mij voor de periode van vóór de mijnsluitingen op de sport in de breedte om vervolgens voor de periode na de mijnsluitingen de focus te leggen op de voetbalsport.

*Marcel J.M. Put studeerde sociaaleconomische geschiedenis in Utrecht. Hij werkte als historisch onderzoeker/tekstschrijver, lerarenopleider en VO-docent (economie en geschiedenis). Sinds 2023 onderzoekt en beschrijft hij met name de ontwikkeling van de regio Parkstad en de geschiedenis van de Limburgse sport. Via zijn Stichting Ouwe Leem presenteert hij de verhalen over dat verleden in de vorm van boeken, tentoonstellingen, wandelingen, audiovisuele presentaties en zijn websites www.ouweleem.nl en www.svlimburg.com. Hij verbindt heden en verleden en levert vanuit een historisch perspectief commentaar op actuele ontwikkelingen. Zijn laatstverschenen boek is *Parkstad Prima Donna's. 101 levensverhalen van bijzondere Parkstadvrouwen* (Heerlen, 2024)*